

beszélhetünk Magyarországon. Egyesületi vagy másfajta szakmai közélet csak — mai kifejezéssel élve — interdiszciplináris testületekben, mint pl. a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésein, vagy vidéki orvos—gyógyszerész egyesületekben alakulhatott ki. Ezek közül az első a miskolci — később Borsod megyei — orvos—gyógyszerészi társaság volt, mely 1847-ben alakult [4], de alig egyéves működés után csak 1861-ben alakult újjá [5]. Ugyancsak 1861-ben alakult meg a Debreceni Gyógyszerész Testület, mely öt évvel később a Bihar megyei gyógyszerészek csatlakozásával létszámában és nevében egyaránt bővült [6]. A 60-as években többfelé alakultak hasonló szervezetek, így például Szatmár—Máramaros—Ugocsa megyében, Bács-bánsági szervezésben, Békés megyében, Lőcsén, Sopronban, Temesvárott [7]. E társulások összetétele heterogén volt; a többséget kitevő orvos-gyógyszerészi összefogás mellett helyenként a természettudományos képzettségű egyéb értelmiséget is felölelte. E tömörülések célja elsősorban az önművelés lehetőségeinek a megteremtése volt. Bár esetenként foglalkoztak sajátos érdekvédelmi feladatokkal is, a gyógyszerészet számára ez nem lehetett kielégítő.

Schédy — helyesen — úgy vélte, hogy szükség van egy országos gyógyszerész egyesületre és ennek megvalósulását legjobban egy önálló, magyar nyelvű gyógyszerészeti sajtóorgánum élethez hívása segítené elő. Bár az 1860-ban megkezdődött politikai konszolidáció idejét élte, akkoriban még a Helytartótanács engedélye volt szükséges ahhoz, hogy lapot adjon ki. Kérvényére 1861. november 7-i leiratával pozitív választ adott a Helytartótanács. Később — a kiegyezést követően — mindez erősen liberalizálódott: *Csurgay Kálmánnak* (1858—1892), Schédy tanítványának, amikor 1885-ben önállósította magát és megindította a Gyógyszerész Közlönyt, már nem kellett engedélyt kérnie; elég volt egy egyszerű bejelentés a polgármesterhez.

De térjünk vissza a *Hetilap* alapításához. Ez bátor, sőt — anyagilag — kockázatos vállalkozás volt. Az országban hatszáznál alig több gyógyszer-tár működött, a gyógyszerészek jórésze németajkú volt. Az ország korabeli politikai viszonyait leginkább Schédy visszaemlékezéséből idézhetjük fel, amit a lap negyedszázados jubileumára írt [8]: „1862-ben még mindig nagyon szomorú idők jártak Magyarországon... A költő szavai szerint a magyar ember még mindig „nem lelte honát e hazában””. Ősi intézményeinket, a nemzet újjáébredésének korában létesített törvényeinket az idegen hatalom lekötve tartotta. Idegen hivatalnok-sereg érvényesítette befolyását; bizalmatlanság volt fent, alant; sajtószabadságnak se híre, se hamva. Az emberek érdeklődését a politikai viszonyok tartották lekötve. A nemzet a passzív resistencia idejét élte. Gyors változást várt mindenki, mert a meglévőnek maradátságában nem bízott senki...”

„Célom tisztán lebegett szemem előtt, annál tisztábban, mennél elmaradottabbak voltak szakmánk viszonyai... A lap megindításakor a hazai

gyógyszerészetnek nemzeti jegyben való fejlesztését illetőleg széles és egészen parlag működési tért találtunk magunk előtt”.

„A hatvanas évek elején ugyanis a hazai gyógyszerészetnek túlnyomóan német jellege volt. Még kevéssel azelőtt az akkoron egyetlen hazai egyetemen az oktatási nyelv német lévén, úgy a régi, mint az újabb nemzedék szakműveltsége német volt; se magyar szakirodalom, még csak magyar műnyelv felett sem rendelkezünk. A magyar elem a magyarok-lakta vidékekre szorult s még ott sem volt túlnyomó”.

„Elsőben arra kellett tehát törekednünk, hogy a nemzeti nyelvnek a gyógyszerészeti szaktudomány terén útjait egyengessük. Ez lassú, sok áldozattal, keserűséggel és fáradtsággal egybekötött munka volt”.

Amint az az előzőekből kitűnik: Schédy és lapja úttörő szerepet játszott abban, hogy a gyógyszerészeti tudományok magyar nyelven egyáltalában művelhetőkké váltak.

A hatósági engedély birtokában egy felhívást adott ki, amelyben elképzeléseit, programját vázolta. Ebből idézünk néhány célkitűzést: „A Gyógyszerészi Hetilap főiránya leendő: az általános orvosi, gyógyszerészi stb. vegytant legújabb álláspontján terjeszteni. — Lapunk különösen a gyógyszerészeti gyakorlat közlönye leendő... Tárcainkban tért nyitunk minden olyan közleménynek, mely gyógyszerészeti rendünk ügyeit illeti... miután pedig ügyünk fölvirágzására nézetünk szerint csak az országos gyógyszerész-egylet létesíthetése adhatná meg a valódi lendületet: minden igyekezetünket felhasználandjuk, hogy ezen... oly rendkívül üdvös intézmény ne tartozzék a jámbor óhajtasok közé. Öröködni fogunk gyógyszerészeti rendünk jogai fölött”.

„Ismertetni fogjuk a kül- és belföldön megjelent szakkönyveket.”

Nem tévedünk bizonyára akkor, ha azt mondjuk: ezt a programot magáévá tehetné valamely ma induló szaklapunk is.

A Gyógyszerészi Hetilap szerepe

Az első lapszámban „Előrajzunk” címen írt vezércikke vezet be a lap tartalmát. Ebből idézünk: „Az irodalom... azon egyedüli út, melyen serkenthetik a népeket, hogy hivatásuknak eleget teendők a haladó kor igényeinek megfelelőleg elfoglalják a többi nemzetek sorában ama helyet, mely őket megilleti, s melytől elmaradván, a legnagyobb közönyösséget tanúsító öngyilkolási bünt követnének el.”

„Hazai irodalmunk bajnokai e tekintetben gyönyörű sikerrel oldák meg nehéz feladatukat; nem említvén a jelesbnél jelesb önálló műveket, csupán a tudományos ismereteket terjesztő s ízlést nemcsináló lapirodalmunkra hivatkozunk, mely — hála a gondviselésnek — a folyton növekedő részvét folytán oly fokra emelkedett, hogy ma már büszkén tekinthetünk időszaki sajtónk terményeinek hosszú sorozatára. Mindnyájan a haza jóléteért küzdenek és küzdenek; fölverék dermedtségéből, s tetteire munkára ösztönzik a nemzetet; képezik a lelkeket

és szíveket, széthintvén a költészet virágait; kifejleszték csengő nyelvünk szépségeit, s egy új, rop-pant nagy osztályt nyertek meg a művelődés számára: a *köznépet* (eredeti kiemelés)."

„A szaklapok gyorsan követték egymást keletkezésükben, s az orvosi és természet-tudományok, gazdaszat, művészet, kertészet és ipar újabb vívmányainak terjesztését tűzték ki nemes irányul. — Szaklapirodalmunkban mindazáltal nagy hiány érezhető, nevezetesen a fővárosunk keblében megjelenő negyvennégy magyar lap sorában nem látjuk a gyógyszerészetet képviselve. . . hazánk egyik tudományos — hatszáznál több önálló tagot számláló — testületének nincs közlönye; pedig a tudományos osztályok közt éppen a gyógyszerészet azon szak, melyre nézve nélkülözhetetlen kellékké, égető szükségé vált egy ilyen tudományos folyóirat. . . .”

Schédy kezdeményezését az orvosi kar is kedvezően fogadta. Erről tanúskodik az az elismerő levél, amit — néhány nappal az első lapszám megjelenése után — Dr. Chyzer Kornél, akkor még bártfai főorvos, de később a Belügyminisztériumban hosszú esztendőkön át a magyar egészségügy irányítója írt hozzá. Ebben a levélben rámutatott arra, hogy mind gyakoribbá válik az orvosi rendelvek sorában az olyan, amely kémiai alapanyagot tartalmaz a régi, növényi-állati eredetű galenikumok helyett. Ezeknek a minősége csak kis részben szabályozott, hiszen a gyógyszerkönyv (akkor az V. Osztrák Gyógyszerkönyv volt érvényben hazánkban is) nem tarthat azonnal lépést az új kemikáliákkal. Ezért is tartotta oly nagyon fontosnak azt, hogy az új szaklap — mint első számában tette — adjon teret a különféle új vegyületek meghatározásának, minőségi és mennyiségi vizsgálatának. Levélében arra is utalt, hogy az ilyen tárgyú közlemények nemcsak a gyógyszerészek számára hézagpótlók, de nélkülözhetetlenek azon főorvosok számára is, akiknek hivatali kötelezettségük a gyógyszerárak évenkénti hatósági ellenőrzése.

Schédy mindvégig hűségesen és becsületesen valósította meg programját. Ötéves küzdelem után elérkezett az a nap, amikor először hívhatták össze a magyar gyógyszerészeket országos értekezletre: ez 1867 augusztusában történt. Ez volt az első országos szakmai megmozdulás hazánkban. Az ezt követő második országos értekezleten már 250 gyógyszerész vett részt [9] 1870-ben, majd 1872. május 6-án meg is alakulhatott az Országos Gyógyszerész Egylet. Érthető, hogy a lap ezt nagy horderejű, fényes vívmányként üdvözölte. Három évvel később, az 1875. évi közgyűlésen a lapot az egylet hivatalos lapjává nyilvánították. Ezután már biztosabb anyagi alapokon állhatott a Hetilap, mert az egyesület évi 300 forint támogatást biztosított. Közel húsz évig ezt évente külön-külön szavazták meg, csak 1896-ban hoztak olyan határozatot, hogy ezt a tiszteletdíjat mindaddig, amíg Schédy a lap élén áll, egyszer és mindenkorra állandósítják.

Erre a támogatásra nagy szüksége is volt, mert Schédy anyagi helyzete mindvégig igen gyenge volt. Nem folyamodott patikajogért, mert ezt —

kollegáival szemben — méltánytalannak érezte. Jellemző erre egyébként az az írás, ami — már jóval Schédy halála után — 1915. április 18-án, a lap 54. évfolyamában jelent meg *Mahler Gyula* — egykori főmunkatárs — tollából „Reminiscenciák a régi jó időkben” címen. „Egy igen magas állású úr felszólította Schédy bácsit, hogy folyamodjék jogért Pesten. De ő, az ő ismert szerénységével, elveire és lapjára hivatkozott, nem akart folyamodni. Erre az a magas állású úr azt mondta neki, hogy kérni kell a jogot, a gyógyszerért felállítani és eladni. Azután ismét kérni jogot és újra eladni. . . Ha megfogadta volna Schédy bácsi ezt a tanácsot, úgy nem halt volna meg oly szegényen, hanem gondoskodhatott volna az ő özvegyéről is, hogy legalább tisztességesen megélhessen és nem volna könyöradományokra szoruló”. Valóban: az özvegy számára az Országos Gyógyszerész Egylet szavazott meg évről évre 450 korona kegydíjat.

A lap számos kari kérdésben vállalta az élharcos szerepét. „Nincs a magyar gyógyszerészi karnak ez ideig olyan sikere vagy törekvése, melyhez az eszmét, az impulzust ne Schédy adta volna meg” — írták nekrológiájában [10]. Ő volt az, aki megszüntette az országban szétszórtan működő gyógyszerészek egymástól való elszigeteltségét, közelebb hozta őket egymáshoz, megteremtve ezzel a szervezkedés jobb feltételeit is.

Halála után *dr. Varságh Zoltán* (1869—1956) vette át a lapot, miután előtte öt évig — 1897-től — segédszerkesztőként működött a lapnál. Közel egynegyed századon keresztül irányította a Hetilapot. Az ő irányítása alatt — az első évtizedben — különösen a vidéki előfizetők száma emelkedett, mert kedvelték szellemes, sokszor satirikus írásait. A lap profilja is — részben — változott, mert előtérbe kerültek a kari, érdekvédelmi szempontok. Varságh dr. természete azonban igen heves volt, emiatt sokszor kellett sajtóper elé néznie, és nem egyszer párbajozott. Így idővel a szakmai közéletben betöltött szerepe is sokat csökkent. 1924-ben vált meg a laptól, melyet őt követően *Koritsánszky Ottó* (1882—1952) irányított. Személyében a magyar gyógyszerészet egyik legtekintélyesebb képviselője került a felelős szerkesztői székbe, hiszen kvalitásai alapján ő volt az első — és *Zalai* professzor megválasztásáig az egyetlen — magyar alelnöke a Nemzetközi Gyógyszerészeti Szövetségnek, a FIP-nek (1930). Koritsánszky azonban 1936-tól kezdődően átvette a Gyógyszerészeti Közlöny szerkesztését, így a Hetilap *Réthelyi József* vezetésével működött tovább. A felszabadulás után többé nem jelent meg.

Meg kell említenünk, hogy az első világháborút követő gazdasági nehézségek arra indították a Hetilap, a Közlöny és az 1893-ban *Lukács István* által alapított Gyógyszerészeti Értesítő vezetőit, hogy — akkor azt hitték, átmenetileg — egyesítsék gazdasági erejüket. Megállapodtak abban, hogy a három hetilap ezután felváltva jelenik meg. Később a Közlöny kivált ebből a szervezetből, helyette pedig egy 1927-ben indult új lap a „Magyar Gyógyszerész” lépett be. Megemlítésre érdemes, hogy mind

a Közlönyt alapító Csurgay, mind az Értesítőt alapító Lukács egyaránt Schédynél kezdték szakírói működésüket, az ő tanítványai voltak.

IRODALOM

1. *Kempler K.*: Id. Schédy Sándor, a magyar gyógyszerészeti szakajtó megalapítója. *Gyógyszerészet* 16, 467—470 (1972). — 2. *Halmaj J.*: Orvostört. Közl. 21—22, 112 (1961). — 3. *Rixer A.*: A magyar nyelvű gyógyszerészeti szakajtó kialakulása és jelentősége. Bpest, 1973. *Gyógysz. doktori ért.* 43—47. pp. és *Rixer—Zalai*: A gyógyszerészek publikációs tevékenysége a magyar orvosi szakajtóban az első magyar nyelvű gyógyszerészeti szaklap megjelenéséig (1831—1862). *Gyógyszerészet* 19, 343—345 (1975). — 4. *Fűrész J.*: Szemelvények a 86 éves egyesületünk múltjából. Borsod—Miskolci Orvos—Gyógyszerész Egys. Évkönyve 1933/34. Debrecen, 1934. p. 77. — 5. *Gyárfás A.*: Borsodi Szle 4, 57—69 (1976). — 6. A Debreczen—Biharmegyei Gyógyszerész Testület... története alapításuk óta. Szerk.: Róth-schnek V. Emil. Debreczen 1882. p. 32 és 41. — 7. *Bánóné—Zalai K.*: Adatok a 100 éve alapított Magyarországi Gyógyszerész Egyesület történetéhez. *Gyógysz. tört.* Diárium 1973. aug. hó, pp. 28—31. — 8. *Gy. Hetilap* 26, 2—4 (1887). — 9. *Kempler K.*: A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón 1888—1914. Budapest, 1984. p. 91. — 10. *Gy. Hetilap* 42, 543 (1902).

Д-р К. Курт: 125-летия годовщина первого издания Фармацевтического Еженедельника

Farmaceuticheskiy Ezenedelnik jvlyetsya ne pervym a vtorym farmaceuticheskim specljurnalom izdannyim na venger'skom jazyke; odnako togda kak pervyy — izdaniya v 1848 godu Farmaceuticheskaya Gazeta — ne mog sohranitsya, togda Ezenedelnik posle pervogo izdaniya v 1862 godu posledovatelyno izdavalii do osvobodzheniya. Avtor izlagayet usloviya pervogo izdaniya, zadachi i razvitiya zhurnala, v ramkax obshnix izmeneniy po istorii professii po otdelnyim periodam.

K. Kempler: *The 125 anniversary of the first edition of the "Gyógyszerészeti Hetilap" (a pharmaceutical periodical)*

The first pharmaceutical periodical, "Gyógyszerészeti Hetilap", edited in 1848 couldn't survive, but "Gyógyszerészeti Hetilap" appeared continuously after its first edition in 1862 until 1945.

A survey is given on the circumstances of the initiation of this journal as well as its tasks and development, taking into consideration the professional-historical changes of the different periods.

Dr. K. Kempler: *125. Jahrestag der Geburt der Zeitschrift „Gyógyszerészeti Hetilap“ (Pharmazeutische Wochenzeitung)*

Die Zeitschrift „Gyógyszerészeti Hetilap“ ist nicht die erste, sondern die zweite in ungarischer Sprache erschienene Fachzeitschrift; während sich aber die erste, 1848 gegründete Zeitschrift „Gyógyszerészeti Hetilap“ als kurzlebig erwies, erschien die Wochenzeitung von ihrer ersten Herausgabe, 1862 an kontinuierlich bis zur Befreiung. In der Arbeit finden im Rahmen der Erläuterung der Änderungen der allgemeinen Pharmaziegeschichte, die Umstände der Gründung, sowie die Aufgaben und die Entwicklung der Zeitschrift eine Besprechung.

★ Resumo en Esperanto:

D-ro K. Kempler: *125-a datreveno de iniciato de la Farmaciista Semajnevuo*

La Farmaciista Semajnevuo ne estas la unua, sed ĝi estas la dua hungarlingva farmaciista fakrevuo; sed dume la unua — fondita en la jaro 1848 Farmaciista Ĵurnalo — ne povis postvivi, la Semajnevuo post sia iniciato en la jaro 1862 seninterrompe aperis ĝis la Liberigo. La aŭtoro konigas la cirkonstancojn de la fondaĵo, la taskon kaj evoluon de la revuo, enmetinte tiujn en la ĝeneralajn fak-historiajn ŝanĝojn de la epokoj.

(Lakcim: Budapest, Tigris u. 21. — 1016)

Érkezett: 1986. XII. 1.

ÁRAMLÁSOS INJEKTÁLÁSOS GYÓGYSZERANALÍZIS

Martinez Calatoyud, J.: *Die Pharmazie* 41 (2), 92—95 (1986).

A folyamatos áramlásos analízis új módszere a FIA. Előnye a többi áramlásos analitikai eljárással szemben, hogy a vizsgálandó komponenseket előzetesen nem szükségessé (dialízissal, szűréssel, dekantálással, desztillálással) elválasztani. A módszer alapja, hogy folyamatosan befeeszkendezzük a szuszpendált reagenst, vagy folyékony vívőanyagot, az ellenőrizendő mintakeveréket, valamint az összehasonlítható vívőanyagot mely a detektorhoz továbbítja a mérendő anyagot. A módszer sokoldalúsága mellett előnye még egyszerűsége és gazdaságossága. Ez az új analitikai meghatározás rövid idő alatt hozzá-

járult analitikai és más tudományágak fejlődéséhez. Jelenleg négy területen alkalmazzák; környezetvédelem, klinikai analízis, agrárkultúra és gyógyszerellenőrzés. A házilag készült FIA apparátushoz a rendelkezésre álló detektorok alkalmazhatók. A detektáláshoz az UV-U spektrofotometria, a fluorimetria, voltametria, amperometria, potenciometria, enzimikus micelláris (membrános) módszer használható. Főleg kodein, steroidok, fehérjék, penicillin származékok, vércukor, foszfolipidek, aszkorbinsav, glukóz, tiamin meghatározására szolgál az eljárás. A gyógyszerészeti analízis fejlődési sorrendjében táblázatott állítottak össze, melyben a meghatározandó gyógyszer nevét, a vizsgálati módszert, a detektálási határt, az érzékenységet, a sebességhatárt és irodalmi vonatkozást közlik (133).

Bisztriánszkyné